

UOT: 338.45

JEL: K23

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin Magistr Tələbəsi
E-mail: sqtural@gmail.com

QURBANOV T.S.

AZƏRBAYCANDA SƏNAYE SAHƏLƏRİNİN KLASTERİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - Azərbaycanda mövcud olan sənaye sahələrinin klasterləri və onların idarə edilməsi prosesinin təhlili.

Tədqiqatın metodologiyası - Analiz və müqayisə metodları ilə klasterlərin vəziyyətinin təhlili

Tədqiqatın nəticələri - Azərbaycanda sənaye sahələrinin mövcud klasterinin təkmilləşdirilməsi və yeni klasterlərin yaradılması üçün təkliflər qeyd edilmişdir.

Açar sözlər: *sənaye, klaster, sahibkarlıq, rəqabət, idarəetmə.*

GİRİŞ

Klasterlər elə bir sistemdir ki, o, eyni, ya da oxşar sahədə fəaliyyətdə olan, qarşılıqlı və biri digərini tamamlayan fəaliyyət sektorlarının müəyyən olunmuş coğrafi ərazidə yerləşməsi ilə meydana çıxan, infrastruktur, texnologiya, ümumi bazar, insan kapitalını və xidmətləri paylaşaraq müəssisələrarası qarşılıqlı ticarət münasibətlərinin qurulması, əlaqə və qarşılıqlı razılaşma imkanlarına malik sahibkarlıq subyektlərindən ibarətdir. Həm də, klasterlər kiçik və ya orta sahibkarlıq müəssisələri arasında rəqabətlə bərabər əməkdaşlığın da eyni zamanda təmin olunması mümkündür. Klaster daxilində sahibkarlıq subyektləri və digərləri rəqabət üstünlüyü əldə etmək üçün birlikdə fəaliyyət göstərirlər. [4] Bu tərzdə fəaliyyətdə olmaq kiçik və ya orta sahibkarlara rəqabətdə üstünlük əldə etməyi təqdim edir. Klaster sisteminin tətbiqi nəticəsində sahibkarlıq subyektlərinin xərcləri azalır, ticarət imkanları genişlənir, məhsuldarlıq nəticəsi yüksəlir, ixracat prosesi artır, tədqiqat aparma və inkişafa istiqamətləndirmə qabiliyyətləri güclənir. Bunun nəticəsində də yeni məhsulların ticarətə cəlb edilməsi, yeni şirkətlərin yaranması, məşgulluğun yüksəlməsi, regionların inkişaf etməsi və infrastruktur xidmətlərinin təkmilləşməsi prosesləri meydana çıxır.

Klasterlər sənaye sahələrinin həm əməkdaşlıq, həm də rəqabət qabiliyyətini artırır, onlar həm də xüsusi mənbələrə sahibdir

Klasterlər regionda malların və xidmətlərin ixracı ilə əhalinin maddi vəziyyətinin artmasında xidmət göstərən və qarşılıqlı əlaqədə olan sənaye

strukturlarının qrup şəklində birləşməsidir. Klasterlərin ənənəvi sənaye sahələrindən fərqi ehtiyat strukturunun bütünü əhatə etməsi, dəstək xidmətlərini, həm də xüsusi infrastruktur təminatını daxilində birləşdirməsidir. Klasterlər coğrafi rol oynayaraq mal və xidmətlərin fəaliyyətinin yüksək olduğu bölgələrdə birləşərək ölkə iqtisadiyyatının inkişafı üçün əlavə dəyər formalaşdırırlar.

Klasterlərin strukturu müxtəlifdir. Lakin klasterlərin əsas iştirakçıları kimi son məhsul provayderləri, ixtisaslaşmış xammal və yarım-fabrikat, ləvazimatlar, ehtiyat hissəsi və başqar məhsul təminatçıları, maliyyə şirkətləri, müştərilər, təhsil, tədqiqat və texniki dəstəyi təmin edən strukturlar və standartlaşdırma agentlikləri götürülür. Klaster modelinin tətbiqinə XX əsrin II yarısından başlayaraq başlanılmışdır. [1]

Klasterlər həm də universitetlərlə sənaye strukturları arasında əməkdaşlığın təmin olunmasını da şərtləndirir, həm də hər hansı bir sahənin inkişafına köməklik edəcək təhsil müəssisələrinin yaradılması işini asanlaşdırır. Buna misal olaraq "Silikon vadisi" klasterinin Stenford Universitetinin yaxınlığında qurulması, yeni texnologiyalar sahəsində peşəkar klasterlərin Kembric Universitetinin və Massaçusets Texnologiya İnstitutunun ətrafında fəaliyyət göstərməsini qeyd edə bilərik.

Klaster modelinin tətbiq olunduğu ölkələrin çox hissəsində klasterlər iqtisadiyyatın inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır. Klasterlərin ən çox yayıldığı və inkişaf etdiyi dünya ölkələri ABŞ, Almaniya, İtaliya, İngiltərə, Yaponiya, İsveç, Çin, Fransa, Hindistan, Braziliya, Pakistan və

Meksikadır. İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları sahəsində dünyada ən çox inkişaf etmiş klaster ABŞ-ın "Silikon vadisi"dir. [1]

Azərbaycanda hal-hazırda texnoparklar şəbəkəsinin formalaşdırılması ilə bərabər, "Azərbaycanda sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı"na görə 2020-ci ilə qədər sənaye klasterlərinin yaradılması da planlaşdırılır.

Klasterlər daxilində əməkdaşlıq ancaq "qazan-qazan" münasibəti ilə mümkün olur. Belə bir sistem daxilində üzvlər əməkdaşlığın, özləri və əməkdaşlıq edəcəkləri digər üzvlər üçün müsbət nəticələr gətirəcəyinə dair bir proqnoz aparırlar və uzun perspektivdə əlaqədə olmağa könüllü olurlar. Əməkdaşlığın uğurunda aşağıdakı amillər mühüm rol oynayır: [13]

1. Klaster üzvlərinin uzunmüddətli integrasiyası;
2. Klasterin üzvlər tərəfindən də yiyələnən ortaq bir ekran, missiya və məqsədlərinin olması;
3. Klasterin sərhədlərinin dəqiq cızılmış olması, prioritet fəaliyyət sahələrinin və hədəflərin üzvlər tərəfindən açıq şəkildə razılaşdırılmış olması;
4. Klaster şəraitində üzvlər arasında güvən duyğusunun inkişaf etməsi;
5. Əməkdaşlıq üstünlüklərinin müəyyənləşdirilməsi və üzvlərə mənimsədilməsi;
6. Əməkdaşlıq üçün lazımi infrastruktur (rabitə, texnologiya, təşkilatçılıq və s) işlərinin aparılması və zaman içində ehtiyaclara qarşılıq gələcək şəkildə inkişaf etdirilməsi;
7. Klasterin geniş xidmət portfelinə malik olması. Bu xidmətlər nümunə olaraq aşağıdakıları qeyd edə bilərik:
 - a) Marketing və ictimaiyyətlə əlaqələr;
 - b) İxrac və idxal təşviqləri;
 - c) Peşə və peşəkar inkişaf təhsil və proqramları;
 - d) Tədqiqat və inkişaf etdirmək;
 - e) Birgə istifadə sahələri (laboratoriyalar və s);
 - f) Birgə tədarük və satın alma;
 - g) İnsan resursları xidmətləri;
 - h) Tender məlumatlandırma sistemi.

8. Əməkdaşlığın dəstəklənməsi və yeni əməkdaşlıq imkanlarının inkişaf etdirilməsi üçün uzunmüddətli və davamlı şəbəkə rəhbərliyi;

9. Yeni inkişaf və dəyişikliklər qarşısında vaxtında reaksiya.

Klasterlərin də bir quruluş olaraq müəssisələr kimi özlərinə xas mənbələri varmı? Bu resurslar müəyyən oluna bilərmə? Eyni sektora aid qruplar arasında çıxış fərqlərinin səbəbi bu mənbələrdirmi? Müəssisə resurslarına oxşar olaraq klaster mənbələri də klaster daxilindəki firmalara dayanaqlı rəqabət üstünlüyü təmin edərsə strateji olaraq dəyərləndirilə bilərmə? Bu və bənzəri suallara cavab verməyi hədəfləyən işlərin tarixi son on ilə əsaslanır.

Maskell və Malmberg (1999) regional istedadların birgə öyrənmə kontekstində müəssisələrin rəqabət gücünə təsirinə toxunmuşlar. Regional bacarıqların, sözügedən bölgədə zaman ərzində yaranan bəşəri və fiziki resursların bir kombinasiya olaraq ifadə etmişlər. Ancaq işlərinə klaster mənbələrinə birbaşa toxunulmamışlar.

Viedma (2003) klasterlər arasında müqayisə üçün sosial sərmayə müqayisə sistemi adlı bir model inkişaf etdirmiş Porterin almaz modelindəki dəyişənlər altında klasterləri müqayisə etmişdir. Viedma klaster mənbələri və qabiliyyətlərini fiziki resurslar (ərazi, su, mineral, meşə, balıqçılıq sahələri, energetika, iqlim, yer), bəşəri resurslar (miqdar, bacarıq və şəxsi heyət dəyəri), maliyyə resursları (fərqli kapital ehtiyatlarının miqdarı və dəyəri), məlumat mənbələri (universitetlərdəki elmi və texniki informasiya, tədqiqat institutları, xüsusi tədqiqat obyektləri, müəssisə və elmi ədəbiyyat) və infrastruktur (nəqliyyat, maddi-texniki, rabitə sistemi, telekommunikasiya sistemləri, səhiyyə xidmətləri və mədəni qurumlar kimi mövcud infrastruktur növləri, keyfiyyəti və istifadə etmə dəyəri) kimi müxtəlif mənbələr baxımından klasterin mövqeyini təsvir etmişdir. [9]

Klaster mənbələrinə dair bir başqa iş də Polşada (2010) keçirilmiş olub klasterlərin müxtəlif açar məqamlar baxımından müqayisə olunmasını əhatə edir. Bu işdə klaster mənbələri bəşəri resurslar və texniki məlumat, maliyyə resursları və klaster infrastrukturunu şəkildə təsnif edilmişdir.

Wilk (2003) Cənubi Braziliya şərabçılıq sənayesində gördüyü işdə klaster qaynaqlarını fərdi mənbələr, sistemik mənbələr və məhdud çatma mənbələri olmaqla üç yerə ayırmışdır.

Fərdi mənbələr müəssisələrin sahib olduğu fərdi mənbələrdir. Bu mənbələr firmanın texnoloji səviyyəsi, tarixi, aparılan uzun dövrlü müqavilələr, informasiya asimetriyaları ilə strateji olaraq dəstəklənir.

Sistematik mənbələr fərdi kimi firmalara aid olmayan ancaq klasterdəki bütün firmaların bölüşdüyü mənbələrdir. Başqa sözlə, klasterdəki firmalar arasında rəqabətə təsir etmirlər. Daha çox firmaların klasterləri arasındakı tədbir fərqləri ilə müsbət əlaqədirlər. Bu mənbələr klasterdəki firmaların texnoloji fəaliyyətlərinin zaman içindəki dəyişikliyi, klasterin coğrafi və sosial xüsusiyyətləri və ya dövlət dəstəyinin nəticəsində yarana bilər.

Məhdudlaşdırılmış mənbələr hər firmanın deyil, bir qrup firmanın çatdığı mənbələrdir. Firmaların bu resurslara çatma imkanı coğrafi mövqelərinə, klasterdəki keçmişinə və ya strateji münasibətlərinə bağlı ola bilər. Məhdudlaşdırılmış mənbələr bir sənayedə yüksək performanslı firmalardan ibarət olan strateji bir qrupun əmələ gəlməsinə səbəb olur.

Hervs-Oliver və Albors-Garrigs (2007) həm klasterlərin mənbə və qabiliyyətlərini müəyyən etməyi, həm də klasterlərin misilsiz mənbə və bacarıqlardan ibarət olduğu fərziyyə altında sözügedən mənbə və bacarıqların klasterlərin fəaliyyətinə təsir edib-etmədiyini müəyyən etməyi hədəfləyən bir tədqiqat aparmışlar. Tədqiqat İspaniyada və İtaliyada olan iki keramika plitka klasterində keçirilmişdir. [7]

Fensterseifer və Rastoin (2010) klaster mənbələrini klasterləşmiş firmaların qiymət yaratma daxili prosesinə təsir edən iqtisadi, sosial, mədəni, təşkilati və siyasi amillər kimi xarakterizə etmişlər. Şərab sektorunda apardıqları tədqiqatda klasterə özünəməxsus mənbələri beş qrupa ayırmışlar: [8]

Təşkilati mənbələr: Klasterin menecment strukturu və digər klaster müəssisələrini (klaster ilə bağlı fəaliyyətləri koordinasiya etməklə vəzifəli yerli dövlət və ya özəl təşkilatlar) əhatə edir. Bu klasterin təşkilati, siyasi və texnoloji qabiliyyətlərinin səviyyəsini əks etdirir ki, bu da inkişaf etmiş klasterləri sadə bir qurumdan ayıran bir xüsusiyyətdir.

Xüsusiləşmiş kapital: Marşalın zahiri tərəfləri və ya klasterləşmə iqtisadiyyatlarında da yer alan xüsusi daxilolmaları təmin etmək imkanını əhatə

edir. Firmalar sənayeyə xüsusi iş gücü, avadanlıq, xammal, məsləhətləşmə, marketing, satış, maliyyə, məlumat kimi daxilolmaları fəal şəkildə əldə edərək fayda verirlər. Klasterin inkişaf etməsi ilə sənayeyə məxsus varlıqlara daha çox investisiya qoyulması lazımdır.

Sosial kapital: Tövlədəki icma içindəki inama, ortaq dəyərlərə və ortaq dəyər yaradan fəaliyyətləri asanlaşdıran və təşkil edən qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanan qarşılıqlı təsiri ifadə edir.

Məşhur kapitalı: Bölgənin xaricində yığınının imicinin necə olduğunu, yığınının bir növ etiketini və cazibədarlığını ifadə edir.

Təbii mənbələr: Klasterə xas iqlim, ərazi kimi təbii ehtiyatları ifadə edir.

Vu və başqalarına (2010) görə mənbə əsaslı fikir müəssisələrin qiymətli, nadir və təqlid edilməsi çətin qeyri-bircins sərvətlərə malik olduqları və bu resursların da rəqabət üstünlüyünə birbaşa təsir etdiyini irəli sürür. Klaster kontekstində isə başqa bir növ mənbə ortaya çıxır. Bunlar müəssisədən xaric, amma klasterdəki müəssisələrlə paylaşılan klasterə məxsus mənbələrdir. Bu mənbələri bu şəkildə təsnif etmişlər:

- Birgə tanınma;
- Alış-verişin sıxlığı və resursların kombinasiyası;
- Müəssisələr arasında yüksək etimad;
- Müştərək öyrənmə və informasiya mübadilə şəbəkəsi;
- Gərgin rəqabət;
- Yerli qurumların iştirakı.

Zen və b. (2011) klasterlərin mənbə və bacarıqlarının fərqli kombinasiyasını özündə əks etdirən müxtəlif şəkillərdə təşkil olduğunu ifadə etmişlər. Bu fərqlilik əməliyyat strategiyaları, sənaye və ya iqtisadi siyasətlərdən qaynaqlana bilər. Nəticə olaraq klasterlərin bənzərsiz mənbələri eyni sənayedəki klasterlər arasında fəaliyyət fərqlərini açıqlaya bilər. Cənubi Fransada və Cənubi Braziliyada olan iki şərab klasterində etdikləri tədqiqatda klaster mənbələrinin klasterdəki müəssisələrin beynəlxalq olma prosesinə təsirini araşdırmışlar. Öyrəndikləri arxipelaqda əməliyyat və klaster mənbələrini təsnif etmişlər. [10]

Azərbaycanda mövcud olan sənaye klasterləri və onların sahibkarlığın inkişafına təsiri

Qeyd edək ki, Azərbaycanda klaster modellərindən vertikal sənaye klasteri modelinə oxşar sahələr mövcuddur. Neft-kimya sənayesi, polad istehsalı sahəsini və başqa sahələri misal göstərə bilərik. Lakin Azərbaycandakı klaster sahələrinin ticarət məhsullarının istehsalından başlayaraq sonuncu istehlakçıya kimi olan təchizat halqasını özündə əks etdirdiyinə rast gəlsək də, klasterlərin bütün xüsusiyyətlərini əhatə etmədiyi üçün qeyd olunan sahələrdə klasterlərin tam olaraq yaradıldığını deyə bilmərik. Bunlara baxmayaraq, Azərbaycanda sahibkarlığın dəstəklənməsi istiqamətində qanunvericilik və dövlət proqramlarından, eyni zamanda mövcud olan institusional mexanizmlərdən istifadə edərək klaster mexanizminin tətbiq olunmasına başlamaq üçün şərait vardır. Xüsusilə də klasterlərin seçilməsi, regionların iqtisadiyyatında rəqabət gücü daha yüksək olan və dövlətin dəstəyi ilə qısa zamanda maksimum nəticənin əldə oluna biləcəyi sahələrin müəyyən olunması əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda, yaradılacaq klasterlərdə dövlət və özəl sahənin əməkdaşlığı əhəmiyyətə malikdir. Bu istiqamətdə “Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti, “Azərbaycan Respublikasının Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu”, həm də ölkədə fəaliyyətdə olan böyük həcmli şirkətlərin aktiv fəaliyyəti müsbət nəticələrin əldə olunmasına gətirib çıxara bilər. Klasterlərin yaradılması ilə ölkənin sənaye strukturunda yeni iş yerlərinin açılmasına, qeyri-neft sahəsində sənaye istehsalının artırılmasına, sənaye ilə bağlı olan xidmətlərin inkişaf etdirilməsinə, sənaye strukturunda fəaliyyətdə olan kiçik və orta sahibkarlıq sahələrinin fəaliyyətinin dəstəklənməsinə, sənayenin infrastrukturunun təmin olunmasının təkmilləşdirilməsinə və regionların sosial-iqtisadi inkişafına şərait yaranır. [3] Regionlardakı daxili potensial və keçmiş təcrübələr də nəzərə alınmaqla, hər regiona müvafiq xüsusi klasterlərin yaradılması, innovativ məhsul və xidmətlərin xarici və daxili bazarda sanballı şəkildə təqdim olunması, bunlarla birlikdə də qeyri-neft sahəsində istehsal və ixracatın artırılması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atmaq lazımdır.

Lakin Azərbaycanda fərdi qaydada inkişafameyl güclü olduğu üçün burada klasterlərin qurulması da asan deyil. Bunun üçün ilk növbədə

milli xüsusiyyətlər diqqətdə saxlanılmalı, sosioloji tədqiqatlar aparıldıqdan sonra klasterləşmə modelinin tətbiqinə başlanılmaq olar. Kiçik və ya orta sahibkarların az müddətdə nəticə əldə etmək istəyi klaster modelinin tətbiqinə mane ola biləcək amillərdəndir. Ona görə ki klasterləşmə uzunmüddətli strateji iş tələb edir. Klasterləşmə modelinin yaradılmasına həvəsləndirmək üçün isə klasterlik agentləri müəyyən edilməli və klaster sistemi iştirakçılarının onun müsbət gələcək vəd etməsinə inandırılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu mənada, uyğun sahələr üzrə ixtisaslaşan kiçik və ya orta sahibkarların iştirak etməsi ilə görüş və müzakirələrin təşkil edilməsi, klasterləşmənin səmərəliliyi haqqında onlara məlumatlar verilməlidir. Həm də Azərbaycanda klasterləşmənin gələcək nəticələrinin tədqiq edilməsi istiqamətində İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutu uyğun regionlarda sənaye sahələri üzrə iqtisadi vəziyyəti təhlil etməli, klasterlərin yaradılması üçün əhəmiyyətli olan sahələr müəyyən edilməlidir. Daha sonra klaster agentləri təyin edilə bilər.

Azərbaycanda sənaye sahələrinin klasterinin yaradılması sahəsində atılan addımlardan biri də 2014-cü ilin “Sənaye ili” elan olunması ilə əlaqədar tədbirlər planına müvafiq olaraq, Neftçala rayonu üzrə sənaye məhəlləsinin formalaşdırılması istiqamətində fəaliyyətə başlanılmışdır. Bu sahədəki işlərin davamı olaraq Sumqayıt, Şirvan, Masallı, Ağdam, Şəki, Gəncə, Şamaxı, Quba, Mingəçevir və Lənkəran şəhərlərində də sənaye məhəllələri yaradılması böyük rol oynaya bilər. Sumqayıt və Bakı şəhərinin qəsəbələrində mebel sənayesi sahəsində ixtisaslaşmış kiçik və ya orta sahibkarların potensial imkanlarını və ölkəmizdə mebel istehsalı istiqamətində dinamik inkişafı görə bilirik. Ona görə də ilk olaraq məhz mebel sahəsinin klasterləşməsini təşkil etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Sənaye məhəllələrinin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili haqqında” 2014-cü il 8 oktyabr tarixli 288 nömrəli Fərmanına müvafiq olaraq, Sumqayıtda sənaye klasterinin yaradılması ilə işlər görüldü bilər. [2]

Sənaye klasterlərinin yaradılması Azərbaycanın iqtisadiyyatında tətbiq edilən şaxələndirmə və sənayeləşmə prosesinin tərkib hissəsi olaraq,

sənaye sahələrinin inkişaf və səmərəliliyinin artırılması, ərazi və başqa amillərdən səmərəli istifadə olunmasına, kiçik və ya orta sahibkarlara dövlət dəstəyinin, sənaye sahəsində xalqın fəallığının artırılmasına, həm də klasterləşməyə dəstək və onun inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərəcəkdir. Bununla bağlı sənaye klasterləri ilə əlaqədar beynəlxalq praktikanın daha dərinədən tədqiqi və ölkəmizdə tətbiq etmək məqsədilə ilk olaraq bir sıra beynəlxalq təşkilatlarla, eyni zamanda BMT-nin Sənayenin İnkişafı Təşkilatı ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi bu istiqamətdə atılan addımlara faydalı ola bilər.

Azərbaycanda sənaye sahələrinin klasterinin idarə edilməsinə verilən tələblər

Klaster modelində hər hansı bir sahə, eyni zamanda bu sahələrlə bağlı başqa yardımçı sahələr üzrə ixtisaslaşma mövcuddur. Bununla isə yüksək texnologiyaların inkişafı üçün innovativ sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaranır. Klaster həm sahibkarlığa, həm də innovativ inkişafa müsbət təsir edir. *Qənaət etməklə klaster modellərinin tətbiqinə şərait yaratmaq olar.*

Klaster modelinin Azərbaycanın İKT sənayesində tətbiq olunmasından danışsaq deyə bilərik ki, klasterlərdə tətbiq edilən güzəştlər (gömrük, vergi və strateji plana uyğun olan başqa üstünlüklər) sahibkar və ya tədqiqatçıların fəaliyyətini istiqamətləndirən amil kimi götürülə bilər. Klasterləşmənin üstünlüklərindən biri kimi layihə mərhələsindəki işlərin xərclərinin azaldılması imkanının olmasıdır. Eyni zamanda hazırkı dövrdə dünyada baş verən maliyyə böhranı şəraiti və onun Azərbaycana olan təsirləri qiymətləndirilərkən, prezidentimizin çıxışlarının birində iqtisadi inkişaf prosesində qənaət amilinin diqqətə alınmasının vacib olduğunu qeyd etməsi klaster modellərinin tətbiq olunması məsələsini aktuallaşdırır.

Klaster modelinin tətbiq olunması düzgün istiqamət olmaqla yanaşı, dünyada təsdiqini tapmış istiqamətdir. [6] Klasterləşmənin İKT-nin, həm də sənayenin digər sahələrinin inkişafı istiqamətində Azərbaycandakı şəraitinə nəzər salsaq, modelin yaradılması prosesində əsas prinsiplərə daha diqqətlə yanaşılması vacibdir. Klasterləşmə sahələr üzrə kompleks yanaşmanı tələb edir, prosesin əsas istiqaməti isə yeniliklərin aşkar edilməsi və tətbiqidir. Bunun üçün də, ilkin

olaraq, yenilikləri formalaşdıracaq ekosistemin inkişaf etdirilməsinə istiqamət almaq lazımdır. Bütün bunlarla yanaşı, innovativ texnoloji yanaşmaların tətbiq olunmasına və təşəbbüskar yanaşmaya istiqamətlənən təhsil sistemini inkişaf etdirmək lazımdır. Peşəkarlarla Biznes nümayəndələri ilə elmi tədqiqat və ya təhsil müəsisələrinin ortaq layihələri formalaşdırılmalıdır. İnnovativ sahibkarlığın inkişafına dəstək verilməli, sərbəst bazar məkanının formalaşmasına şərait yaratmaq lazımdır.

NƏTİCƏ

Sənaye əsasən bir-birinə fərqli növ xidmətlər göstərən vahid şirkətlər qrupunun olduğu coğrafi məkanda birləşməyə, başqa sözlə desək, klasterləşməyə istiqamətli olur. Klasterləşmə birləşmiş şirkətlərin rəqabətqabiliyyətliliyinin reallaşmasını təmin etməklə bərabər, həm də eyni zamanda şirkətlərin şəxsi müstəqilliyini qoruya bilər.

Qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq, Azərbaycanda sənaye sahələrinin klasterlərinin yaradılması məqsədilə aşağıda göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- Azərbaycanda sənaye sahələrində klaster modelinin tətbiq olunması məqsədilə beynəlxalq qurumlarla əlaqələrin yaradılması;

- Bu sahədə normativ-hüquqi bazanın formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi;

- Regionlarda sənaye sahələri üzrə iqtisadi vəziyyətin analizi və klaster modelinin tətbiqi üçün əhəmiyyətli olan sahələrin müəyyən edilməsi;

- Klasterləşməyə həvələndirmək üçün stimullaşdırıcı tədbir olaraq Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu tərəfindən güzəştli kreditlərin verilməsi.

Qeyri-neft sektorunda klasterlərin yaradılması xammalla təchiz olunmaya, məhsul istehsalına, satışına, nəqliyə, ixrac proseslərinin daha az xərc sərf edərək idarə olunmasına şərait yarada bilər. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı əhəmiyyətə malikdir. Məhz bu proqramda qeyri-neft sənayesi üzrə sənaye parklarının salınması, klasterlərin yaradılması və bununla da qeyri-neft sektorunun müasirləşdirilməsi məsələləri xüsusilə qeyd olunur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu. Sənaye klasterlərinin yaradılması metodologiyası. Bakı, 2017
2. Elçin Novruzov. Dünyada yüngül sənaye klasterləri, mövcud vəziyyət və trendlər haqqında ARA-YIŞ. Bakı, 2015
3. Abbasov İ., Əliyev T. Qeyri-neft sənayesinin iqtisadiyyatı. Dərslik. "Elm və Təhsil", Bakı, 2017
4. Meier zu Köcker, G. Clusters in Germany – An empirical based insight view on emergence, financing, management and competitiveness of the most innovative clusters in Germany, 2nd Edition, 2010
5. Ketels, C. The impact of clusters and networks of firms on EU competitiveness, Final Report: Firm networks to the European Commission. 2012
6. Andersson, T. et. al., The Cluster Policies Whitebook. 2004
7. Hervás-Oliver, J. L., & Albors-Garrigós, J. Do clusters capabilities matter? An empirical application of the resource-based view in clusters. Entrepreneurship & Regional Development, 2007. 19(2):113-136.

8. Fenstersefier, J. E. & Rastoin J-L. Wine cluster resources, firm value creation and competitive advantage. 5th International Academy of Wine Business Research Conference, (s.1-9). Auckland. 2010
9. Porter, M. E. Clusters and New Economics of Competition. Harvard Business Review, 1998
10. Zen, A. C., Fensterseifer, J. E., & Prévot, F. Internationalization of Clustered Companies and the Influence of Resources: A Case Study on Wine Clusters in Brazil and France. Latin American Business Review, 2011, 12(2):123-141.
11. Рассказова А.Н. Промышленный кластер как фактор повышения конкурентоспособности региона. Конкурентоспособность региона и региональная политика». 2010. № 3. С. 103-108.
12. Алейникова И.С., Воробьев П.В., Исакидис В.А. Модели организации региональных промышленных кластеров: обзор международного опыта. Екатеринбург: Центр региональных экономических исследований экономического факультета УрГУ, 2008. 31 с.
13. Цихан Т.В. Кластерная теория экономического развития. Теория и практика управления. 2003. № 5. С.15.

Гурбанов Т.С.

Управление кластерами в промышленности Азербайджана

Резюме

Цель - Анализ процессов управления кластерами в промышленности Азербайджана

Методология - Анализ состояния кластеров путем методов анализа и сравнения

Результаты - Были сделаны предложения по улучшению существующего кластера промышленных секторов и созданию новых кластеров в Азербайджане.

Ключевые слова: *промышленность, кластер, предпринимательство, конкуренция, управление.*

Gurbanov T.S.

Management of cluster of industrial fields in Azerbaijan

Abstract

Purpose research - Analysis of cluster management processes by industrial fields in Azerbaijan

Methodology - Analysis of the status of clusters by methods of analysis and comparison

Findings - Proposals were made to improve the existing cluster of industrial sectors and to create new clusters in Azerbaijan.

Keywords: *industry, cluster, entrepreneurship, competition, management.*

Daxil olub: 13.05.2018

Rəy verib: AMEA İqtisadiyyat Institutunun "Qloballaşma və beynəlxalq iqtisadi münasibətlər" şöbəsinin əməkdaşı i.f.d Eyvazov A. A.